

Nr 131.

Av herr **Lindhagen**, om kolonisation genom emigration m. m.

Bönders, torpare och andra mindre arrendatorers övertaliga söner och döttrar, backstugusittare, lant- och skogsarbetare hava sedan länge stått som en tät armé, väntande och längtande efter ett eget jordbruk. Fäderneslandets oförmåga att tillfredsställa deras krav på ett drägligt livsuppehälle har varit en av huvudorsakerna till emigrationen till främmande länder samt invandringen från landsbygden till städerna och industrien. Gustav Sundbärgs emigrationsutredning, avgiven år 1913, betonade och belyste på sin tid denna företeelse.

Den inhemska kolonisationsvanskligheter.

Dessa djupa led stå fortfarande i hopplös bidan. De tättna till och med i mån av befolkningens tillväxt samt i följd av svårigheter, som för närvarande resa sig emot möjligheterna till en emigration. I all synnerhet är detta förhållandet, då genom industriens nuvarande tillbakagång ej blott nytt tillopp till industriens arbetsmöjligheter är stängt, utan även ett stort antal arbetslösa industriarbetare och särskilt de, som kommit från landsbygden, önska falla tillbaka på jordbruket såsom den enda utvägen.

Arbetstillfällena i övrigt minskas också i landet både i enskild och allmän tjänst. Jämväl de vuxna barnen tära sysslolösa på föräldrahemmen, där sådana stå till buds, både på landsbygden och i städerna.

Uti motiven till det inom jordkommissionen väckta förslaget om bildandet av nya jordbruk inom landet har framhållits det begripliga och uppenbara förhållandet, att en inre kolonisation måste planläggas omfattande och givande, så att den kan erbjuda det svenska folket någonting värdefullt. Följderna av Europas sammanstörtande hava böljat in också över våra landamären. Man måste se sig om efter utsikter till räddning. Moder jorden är då nu som i alla tider den första och sista utvägen. Jordbruket är den enda näring, som äger bestånd och varaktighet trots tidsåldrars växlingar och konjunkturers hemsökelse.

Det är dock mycket, som reser tvivel även i denna hänvändelse. Åtskilligt skall säkerligen kunna åstadkommas. Men man har knappast rät-

tighet förespegla sig att det också blir tillräckligt. Må vi besinna vad det för en allmän svensk kolonisation gäller att genomkämpa.

Jordens karghet och det ganska omilda klimatet äro svårigheter, som dock kunna övervinnas. Med flit och omtanke giva även de små tegarna, insprängda i det svenska urberget, villigt sina skördar åt odlaren. Värre äro de stora omkostnaderna i vår tid, under vilkas börda nybyggaren och hans familj lätt digna till marken. De obilligaste svårigheterna möta kanske från författningarna och intressena. Över den ringa mannen med de två tomma händerna och en medellös familj sväva hotande och kärlekslöst äganderättens helgd, fastighetskreditens spöke, juridikens ändlösa bekymmer för sina gamla former och deras vakthållning kring det bestående, skogsvårdens företrädesrätt framför omtanken om människorna, jordägarens ovilja, den övre världens förtrytelse, likgiltighet, partiernas rivalitet och fiskafängen, budgetens protester, hela härskaran av förhinder uti denna hindrarnas värld. Visst är, att det svenska folket icke bör invaggas uti allt för stora illusioner.

Om det då visar sig till sist, att fäderneslandet icke har rum annat än för dem, som redan hava sitt mer eller mindre på det torra, och att de senare icke äro vidare angelägna att på något sätt maka åt sig, så uppstår frågan, vart de övergivna skola vända sig inom ramen av det möjliga och tillåtna. För kommande generationer gives det ingen annan utväg än att minska barnantalet och för den redan födda generationen ingen annan förhoppning än att försöka landa vid en gästvänligare strand, eller, såsom det rätt och slätt kallas, emigrera.

Befolkningsfrågan.

Den förra utvägen synes ganska hopplös, så länge det finnes fattiga människor. Det förefaller som en omtanke för efterkommandes bekymmer icke kan skapas annat än under inflytande av omtanken om vår egendom. Och ändå reser sig befolkningsfrågan likt ett högt berg över myllret av de flacka dagsfrågorna. När man finner hur svårt det är att bereda rum för de levande, kan man förstå, huru mycket vanskeligare livskampen kommer att te sig för deras talrika familjer. Denna fråga hör egentligen icke hit, ty den löses kanske aldrig förrän den bleka nöden tvingar släktena därtill i deras väntan på något tusenårigt rike. Men på samma gång äger frågan ett stort sammanhang med det ämne som nu behandlas. Ty den skänker det nödiga perspektivet åt ett förehavande, som tilltror sig att trots de mäktiga från skilda håll skickligt utlagda förhindren kunna ut-

rätta något för den jordlösa befolkningen genom en allmän kolonisations-verksamhet i vårt land.

Återstår således *kolonisation genom emigration till främmande länder* såsom ett naturligt komplement till en kolonisation inom det egna landet, som ej räcker till eller förhindras. Man skulle kunna tycka, att åtminstone en sådan självhjälp skulle ses med blida ögon av alla dem, som själva fått rum inom landet, men icke hava plats för andra därstädes. Så är emellertid mera undantagsvis förhållandet. Under de gångna tider, då emigrationens böljor stego förskräckande höga, hade den officiella politiken ingen annan råd än ett barnsligt famlande efter utvägar att förhindra utvandringen. Den betraktades nästan som ett brott mot fäderneslandet, ett rövande av dess äganderätt till sina barns arbetskraft även om det själv icke hade någon näring vid sin barm åt dem.

Överblick av
emigrations-
frågan.

Lyckligtvis fick man tillfälle att giva denna stämning uttryck även i människovänliga handlingar. Författningar utfärdades, vilka med rätt hindrade samvetlös emigrantvärvning och omänsklig fartygstransportering av utvandrarna. En öppen fråga är dock, vad dessa författningar mest hade att tacka för sin tillkomst, det människovänliga syftet eller förevändningen att åtminstone på detta sätt kunna hålla en del rymmare fast. Andra förslag gingo mera rakt på sak och sökte i någon förbudslagstiftning regla till dörren för fäderneshuset. Dessa förslag föllo dock till föga på grund av sin omöjlighet.

Man började då ana, att emigrationen också hade orsaker, och så lätade man sitt samvete och sitt bekymmer genom att, ehuru orsakerna voro uppenbara, lägga deras utgrundande i en allmänt aktad mans, statistikern professor Gustav Sundbärgs hand. Han offrade alla sina krafter och slutligen sitt liv åt den fruktlösa uppgiften att ur mödosamt uppletade siffter i mängd framtrolla en lösning av sfinxens gåta. I det präktiga sifferbetänkandet i utvandringsfrågan, dagtecknat den 27 september 1913, fanns också ett slutord på två och en halv sida. Det innefattade en ödmjuk, mänsklig kapitulation inför det omöjliga, det vackraste stycket i boken utan tvivel. På den av riksdagsmän och regeringar beställda lösningen svarades i slutordets fem sista rader blott följande: »Det viktigaste bote-medlet mot emigrationen är att vi för framtiden *icke bliva efter*, varken i fråga om ekonomisk företagsamhet eller i fråga om samhällliga reformer. Men 'att bliva efter', det ligger så djupt i vår tröga svenska natur, att den faran alltid står för oss att övervinna.»

Det var förbi med förhoppningarna, att vetenskapen skulle kunna upptäcka någon trolldom, som läkte det öppna såret. Redan innan betänkandet avgavs tyckte riksdagen, att det dröjde för länge, samt avlät den 28 maj 1912 en erinran till regeringen, »hurusom man i andra länder sökt att på lagstiftningens väg reglera utvandringen till främmande länder på ett långt mer ingripande sätt än i Sverige». Det gällde enligt riksdagens uppfattning »att närmare reglera verksamheten för utvandrarnas fortskaffning, så att, utan att en berättigad utvandringsfrihet hindrades, utvandrarnas säkerhet och bästa tillgodosåges och sådan utvandring, som måste betecknas såsom illojal, om möjligt förekommes. Därjämte syntes »en sådan lagstiftning böra, i den mån det låte sig göra, söka trygga emigranternas ställning i det främmande landet och hindra att de obehörigt exploaterades eller gingo under».

Den 5 december 1914 upptog civilministern (O. F. von Sydow) i statsrådet till behandling både 1912 års riksdagsskrivelse och 1913 års betänkande i emigrationsutredningen. Efter en översikt av de båda dokumentens innehåll framhöll föredraganden, hurusom önskemålet »att kunna motverka en skadlig och illojal utvandring» länge varit föremål för myndigheternas uppmärksamhet. Han erinrade därvid kort om den skadliga emigrantvärningen för att sedan vidlyftigt och huvudsakligt framhålla, att den nuvarande lagstiftningen icke erbjöd tillräckliga medel för att förhindra utvandring av värnpliktiga, vilka önska undandra sig sin förpliktelse. Till sist erinrades därom, att i vissa andra länder »mycken omsorg även ägnats åt spörsmålet, att å de orter, där utvandrarna lämna hemlandet, vidtaga praktiska anordningar till utvandrarnas bästa och till emigranttrafikens kontrollerande». Om riksdagens tanke »att söka trygga emigranternas ställning i det främmande landet och hindra att de obehörigt exploaterades eller gingo under» iakttog däremot departementschefen tystnad.

Alla dessa spörsmål ansågos vara av delvis invecklad och ömtålig beskaffenhet, och beslöt regeringen i anledning därav uppdraga åt socialstyrelsen att inkomma med utredning och förslag till förändrad lagstiftning rörande emigrationen ävensom till de därmed sammanhängande åtgärder i övrigt, vilka kunde finnas påkallade. Ett sådant utlåtande har ännu icke avgivits.

Anledning till dröjsmålet lär varit det svävande läge, vari dessa spörsmål befinna sig. Först upptogs ett samarbete med Danmark och Norge. Detta lär brustit på den grund, att de båda sistnämnda länderna drogo sig tillbaka.

Härefter har ämnet varit föremål för vissa internationella förhandlingar, i vilka även Sverige tagit del. I samband med behandlingen av arbetslöshetsfrågan vid 1919 års internationella arbetskonferens i Washington antogs bl. a. två resolutioner för reglering av emigrationen nämligen dels upprättandet av en avdelning för emigrationsfrågor vid internationella arbetsbyrån och dels tillsättande av en särskild kommission med uppgift att undersöka, vad som kan göras för att reglera emigrationen av arbetare från ett land till ett annat samt att skydda lönarbetare, som bo i annat land än deras eget.

Denna internationella emigrantkommission sammanträdde i Genève den 2—11 augusti 1921 och har även år 1922 haft ett sammanträde. Kommissionens arbeten lära ännu ej lett till några påtagliga resultat. Dess ursprungliga arbetsprogram upptar under tio punkter åtskilliga ämnen, som till största delen röra sig om emigranternas avfärd och transport men även innehålla ett och annat om skydd och hjälp för emigranterna i det främmande landet. Frågan om ordnad kolonisation från överbefolkade eller arbetslösa länder uti kolonialländer synes däremot ligga utom kommissionens dagordning.

Departementschefens diktamen var således enligt sin ordalydelse ett upprepande allenast av det gamla programmet. Nyheten och det väsentliga synes hava varit att genom en förbudslag hindra värnpliktiga lämna landet. Ett symptom så gott som något på den förberedda och överhängande världskrigskulturen. Detta blev således det fattiga resultatet av den stora emigrationsutredningens osparda möda.

Visserligen har emigrationen under världskrisen av flera skäl blivit i stort sett hejdad. En ny böljegång är dock att förvänta. Den ligger redan i luften, och man kan vara förvissad om, att vi snart få höra trampet på den förbjudna svenska jorden av de skaror, som i taktfasta steg begiva sig mot landets gränser för att överskrida dem och icke vidare återkomma. Under sådana förhållanden är det icke för tidigt att börja tänka något allvarigare över dessa kommande skickelser. Särskilt gäller det att upptaga den av en tidigare regering från dagordningen avförda frågan att, såsom riksdagen dock tänkt sig, även emigranternas öden i de främmande länderna skola i någon mån intressera den svenska statsmakten.

Det kan då vara förtjänt att påminna om, att redan vid 1869 års riksdag ifrågasattes en sådan omtanke uti en av revisionssekreteraren Claes Albert Lindhagen i andra kammaren väckt motion av följande lydelse:

»Vår tids måhända viktigaste företeelse är *emigrationen*, vilken i våra dagar, till följd av de lättade kommunikationerna, vunnit en sådan utbredning, att numera hundratusental människor årligen utgå från västra och mellersta Europa, för att befolka andra världsdelar. Ehuru även från vårt fädernesland utvandringar länge pågått, är det dock först med sistlidne år, som emigrationen hos oss nått en sådan höjd, att hon tilldragit sig en spänd uppmärksamhet.

Orsaken till den då timade stora utvandringen är till stor del att söka uti 1867 års på så många ställen felslagna skörd i förening med den arbetslöshet och det myckna ekonomiska obestånd, som uppkommit genom de senare årens missgynnande konjunkturer. Men man misstager sig utan tvivel, om man härav drager den slutsatsen, att utvandringen i allmänhet är någonting tillfälligt och snart övergående, eller tror, att den kan väsentligen hämmas i sin fortgång. Det hos någon var naturliga begäret att göra lycka samt strävandet att bereda sig och de sina en sorgfri framtid manar människorna att begagna varje tillfälle härtill, som erbjuder sig; och det är nog, att en utvandring till främmande land *kan* bereda ett sådant tillfälle, för att den skall med oemotståndlig makt locka dem, som här hemma finna sina förhoppningar eller önskringar i ett eller annat avseende svikna, eller anse vägen härstädes till bärgning och välstånd vara alltför lång eller mödosam. Varje motgång eller hinder här hemma framstår med den nakna verklighetens hela tyngd, under det att från det främmande landet, till följd av avståndet och hoppets lockelser, endast idel lycka hägrar.

Är det nu så, att utvandringen, evad bemödanden än må göras däremot, går sin gilla gång, måste all tanke på att förhindra densamma uppgivas. I stället har man att så mycket som möjligt mildra dess olägenheter, samt tillse, huru utvandringen må kunna vändas till gott för fäderneslandet. För att komma till rätta härutinnan är emellertid oundgängligt, att man ser saken i hans rätta ljus. Utvandringen har hittills framhållits såsom någonting för landet ovillkorligen skadligt, och, då man nödgats medgiva, att hon ej kan hindras, betraktats såsom ett oundvikligt ont. En sådan uppfattning är lätt förklarlig. Sverige lider icke av överbefolkning, utan behöver tvärtom mera folk för att tillgodogöra sina rika tillgångar. Vid sådant förhållande betraktar man naturligen med missmod en rörelse, som berövar landet vad det mest behöver, nämligen arbetskrafter. Men det är därför icke givet, att denna uppfattning är riktig, och den bekräftas ej heller av erfarenheten. Betrakta vi t. ex. de länder, som lämnat de ojämförligt största bidragen till utvandringen från Europa, nämligen Storbritannien och Tyskland, så visar sig, att just dessa länder även äro ibland dem, som gått raskast framåt så väl i välmåga som i folkmängdstillväxt. En likartad företeelse visar även Norge, vilket land i förhållande till sin folkmängd lämnat flera utvandrare än de flesta andra, men det oaktat gjort jättesteg i materiel utveckling samt tillväxt i folkmängd hastigare än Sverige. Denna företeelse är också helt naturlig, när man rätt ser saken. Utvandringen, då hon, såsom säkerligen alltid skall bli, fallet hos oss, håller sig inom måttliga gränser, medför visserligen till en början ganska kännbara rubbningar, men övergår snart till ett normalt tillstånd och blir då i tillfälle att återgälda landet vad hon i andra avseenden berövat det. Så bortför utvandringen, såsom redan är nämnt, folk och arbetskrafter från

landet; och, icke nog härmed, hon medtager även ej obetydliga kapitaler. Men när utvandringen blivit normal, ersätter hon landet allt detta genom stegrad företagsamhet och lättade utvägar till försörjning för de kvarblivande. Det yngre släktet möter framtiden med större mod och tillförsikt, då det ser framför sig, huru utvandrarerna ständigt lämna rum öppna i arbetarnes leder för dem som komma närmast efter, och kan hysa förhoppning att i värsta fall få utväg till bärgning på annan ort, om det misslyckas hemma. Den större företagsamhet och arbetslust, som härav alstras, ersätter mer än tillräckligt de kapitaler, som utvandringen bortför, och de genom en större utsikt till bärgning framkallade tidigare äktenskapen fylla oupphörligt de genom utvandringen glesnade lederna. På sådant sätt förklaras helt naturligt den allmänna erfarenheten, att kolonisation och moderlandets livliga utveckling kunna gå i jämbredd med varandra.

En sådan ändrad uppfattning av utvandringsfrågan till överensstämmelse med verkliga förhållandet förändrar även ställningen mellan utvandrarerna och moderlandet, ävensom uppfattningen av vad som med anledningen av utvandringen bör åtgöras. Utvandrarerna blir nu icke längre utan urskillning ansedda såsom den där otacksamt och med glömska av njutna välgärningar övergiver och uppoffrar sitt fädernesland. Han får åtnjuta den förmånen att bli rättvist och billigt bedömd och att sålunda, i fall han förtjänar det, få fortfarande anses såsom en lika redlig svensk man som någon annan. I gengäld medför han då över havet en oförändrad kärlek till moderlandet och en tacksam hågkomst av vad det varit för honom; och i stället för att, såsom nu, hejdlöst blanda sig med den första främmande nationalitet, han möter, blir han villig, värdig och mäktig att grundlägga svensk nationalitet och svensk odling på den främmande jorden. På detta sätt är det som utvandringen kan vändas till fäderneslandets bästa.

Folkvandringarna vid medeltidens början, ehuru de knappast kunna jämföras med nutidens folkvandringar, vare sig i avseende å omfång eller deltagarnas antal, bestämde emellertid de särskilda nationaliteternas blivande öde inom Europa, allt eftersom vid delningen av landet den ena fick på sin lott större utrymme och rikare näringskällor för sin verksamhet än den andra. Samma slags delning pågår även nu, men med den skillnad att den nu omfattar hela jordklotet och sålunda bestämmer nationaliteternas öde för all framtid ända till mänsklighetens afton. Den nationalitet, som nu icke passar på och sålunda ej får vara med om den stora bodelningen, har ingen framtid att påräkna, utan har på sin lott endast att undergivet avvakta den stund, då hon skall fullständigt uppgå uti den ena eller andra, lyckligare lottade nationaliteten, lämnande ingenting annat efter sig än ett under tidernas lopp allt mer förbleknande minne.

Ännu finnes för vår stam tillfälle öppet att vinna ett förökad utrymme och en utvidgad skådeplats för sin verksamhet; men därtill fordras, att utvandringarna från de nordiska länderna så vitt som möjligt ledas åt samma trakt och givas den sammanhållning, att utvandrarerna icke behöver, såsom nu är fallet, uppgiva sin nationalitet. I nordligaste delen av Nordamerikanska staternas område, såsom i staten Minnesota och territoriet Dakota och uti Storbritanniens därinvid belägna ofantliga besittningar, däribland särskilt de omedelbart norr om Minne-

sota och Dakota belägna trakterna vid Vinipegsjön, samt floderna Saskatshawan, Assiniboine och den Röda floden, finnas härliga, odlingsbara marker i överflöd. Alla dessa trakter synas, med avseende på sina naturaförhållanden, liksom särskilt bestämda att koloniseras av oss nordbor. Inom såväl Förenta staterna som brittiska Amerika ävlas man om att draga utvandrare till nämnda trakter för att påskynda landets odling och utveckling; och det behöves endast någon omsorg för att där bereda ett ytterligare hem för vår nordiska nationalitet, vilken är gärna sedd och högt aktad både i Förenta staterna och Storbritannien. Härigenom vinnes väl icke någon politisk maktutvidgning eller några direkta hjälpkällor till försvar för vårt land, men vi kunna härigenom, tillhoppa med våra stamförvanter, bilda en stor nationalitet, som har en tryggad framtid för sig, samt rädda från undergång vår kultur och det kära tungomål, på vilket vi, så väl som våra förfäder och våra efterkommande, nedlägga alstren av hela vår andliga verksamhet. Den moraliska makt, som härigenom skapas, skall bliva en mäktig hävstång till vår blivande utveckling och jämväl ett kraftigt värn för vårt politiska oberoende.

Med hänsyn till vad jag nu anfört och i betraktande därav, att det i allt fall torde vara en plikt för samhället, att i någon mån tillse, att dess utvandrande barn må kunna undgå att vid ankomsten till den nya världen bliva utsatta för elände och undergång, vågar jag hemställa,

att riksdagen, för beredande av tillfälle att genom fosterländskt sinnade, upplysta och verksamma agenter söka bringa ordning och sammanhang i utvandringen från Sverige till Norra Amerika, samt förskaffa närmare kännedom om de för svenska kolonier lämpligaste trakter därstädes, ävensom angående de till Norra Amerika utvandrande svenskers verkliga belägenhet, måtte ställas till Konungens förfogande ett belopp, som jag förslagsvis får uppgiva till 10,000 r:dr för innevarande år, och 20,000 r:dr för år 1870.»

Statsutskottet avstyrkte enhälligt motionen på skäl, som motionären i sitt anförande i kammaren sammanfattade sålunda:

1) »att vidtaga åtgärder för befordrande av utvandring utav landets innevånare synes utskottet svårigen kunna anses med statens verkliga intresse förenligt»;

2) »det förefaller utskottet, som skulle den ifrågasatta undersökningen, huruvida den ena eller andra orten vore mest lämplig att av svenskar koloniseras, icke kunna förväntas lämna synnerlig ledning i detta hänseende»;

3) »däremot skulle en sådan undersökning föranleda ett moraliskt ansvar, som antagligen icke kunde på ett tillfredsställande sätt mötas»;

4) »ett lyckligt resultat av utvandring betingas otvivelaktigt mindre av klimatiska och andra naturförhållanden än av utvandrarnas bildningsgrad, deras arbetskraft och ihärdighet med flera dylika omständigheter»;

5) att Kungl. Maj:t redan låtit den 5 februari 1869 i ämnet utfärda en förordning med speciella föreskrifter till emigranternas betryggande; samt

6) att i konsulsstadgan finnes föreskrift för konsulerna att gå svenska undersåtar till handa med bistånd och råd, då konsuls tjänsteåtgärd i sådant avseende anlitas.

Uti kammaren höll motionären ett längre anförande, belyst med geografiska upplysningar samt inlett av följande ord:

»För min del har jag aldrig kunnat utan ängslan åse alla dessa förberedelser till utvandring, dessa agentskyltar, dessa tryckta uppmaningar och alla dessa andra åtgärder för att locka befolkningen att övergiva fäderneslandet; och denna ängslan har övergått till verklig ångest, när utvandringen framstått för mig i större skala, såsom då jag sett emigrantskeppen lastas. Emellertid har allt detta naturligen manat mig till eftertanke angående emigrationens väsende, de lagar hon följer, det inflytande hon kan utöva på vårt lands utveckling samt det mål, vartill hon slutligen skall leda; och utvandringens hastiga tillväxt under sistlidna år har varit ägnad att hos något var väcka en allvarlig uppmärksamhet på ämnet. Emigrationen från Sverige, vilken länge gått i tilltagande, men dock inom måttliga gränser, så att för två år sedan utvandrarnas antal föga översteg nio tusen, uppgick under sistlidna år till en siffra, för vilken man ryggat tillbaka. Denna siffra är visserligen icke ännu bestämt känd, enär uppgifterna härom ännu ej hunnit av statistiska centralbyrån bearbetas; men uppgifterna giva anledning antaga, att utvandrarnas antal under sistlidna år måhända uppgått till 30,000 personer. Exempelvis kan nämnas att den allenast till en del verkställda utredningen för ett enda småländskt län redan giver en siffra av 2,200 utvandrare.

Då man tänker över förevarande ämne behöves det emellertid icke mycket begrundande för att finna, att emigrationen omöjligen kan hindras. Man må emot densamma vidtaga vilka åtgärder som helst, så står det dock icke i vår makt att hålla den tillbaka. Emigrationen har sin rot i människonaturen som manar en och var att, så gott han förmår, och på genaste väg söka bereda bärgning åt sig och de sina; möta hinder eller svårigheter härför hemma, så försöker han sin lycka på annat håll; och nutidens lättade kommunikationer öppna härför ett vidsträckt fält, varom man fordom ej kunde hava någon aning. Läger man härtill Sveriges belägenhet, som gör färden till länderna på andra sidan Atlantiska oceanen jämförelsevis lätt och billig, ett hårt klimat och mångenstädes inom landet svag jordmån, samt slutligen nationallynnet med dess från förfädern ärvda benägenhet för äventyr, så finner man, att utvandringsbegäret har så djupa rötter och så mångfaldiga anledningar, att någon tanke icke ens kan uppstå att genom lagstiftning söka hindra emigrationen från vårt fädernesland. Ett försök på allvar härmed skulle ej blott visa sig maktlöst utan också innebära ett sådant ingrepp uti befolkningens självbestämningsrätt, att försöket lätt kunde spränga samhällsbanden.

Ehuru emigrationen sålunda ej kan hindras, är det därmed ej sagt, att den ju icke kan i viss mån inskränkas samt hållas inom måttliga gränser; men enligt min övertygelse finnas härför endast två verksamma medel. Det ena av dessa är att genom förbättrade kommunikationer och en mängd andra kloka anordningar söka bringa det därhän, att landets innevånare kunna så lätt och förmånligt som möjligt göra sig dess rika tillgångar till godo. Det andra medlet är att bibringa befolkningen en klar insikt om emigrantförhållandena och utvandrarnas verkliga ställning.

Om nu så är, att emigrationen icke kan väsentligen hindras, så uppstår frågan: vad bör åtgöras för att vända densamma till gagn för fäderneslandet?»

Under debatten yttrade sig ett par talare med ett visst hån över framställningen, men detta tillbakavisades av två andra medlemmar i kammaren. Ingen yrkade bifall till motionen och saken föll för den gången. Förmodligen ytterligare ett av dessa »försummade tillfällen», som någon påstått varit den svenska politikens särmärke under sekler.

Vid samma riksdag förelågo flera andra motioner, samtliga med syfte att på något sätt hindra emigrationen. Således det vanliga programmet. Ingen av dessa framställningar ledde heller till någon åtgärd. De ansågos tillgodosedda genom regeringens den 5 februari 1869 utfärdade förordning i ämnet.

Uti »Studier i Sveriges statskunskap» av *professor Wilhelm Erik Svedelius* (del I, sid. 379 o. f. samt 401 o. f.) ägnades emigrationsfrågan en ganska vidsynt uppmärksamhet. Där riktades ock uppmärksamhet åt förenämnda motion. Det säges om den bland annat: »En sådan tanke uttrycker den aktningvärdaste fosterlandskärlek, som vågar tänka stort om fäderneslandet, och saken voro förträfflig om blott tanken kunde fullt motsvaras av verkligheten. Men det är fara värt att denna motsvarighet knappt kan påräknas.» Författaren yttrar emellertid vidare: »Om således en omvårdnad om våra landsmän i Amerika med sådant syftemål, som här sattes i fråga, är förenad med svåra betänkligheter, kan en sådan omsorg i alla fall hava sina goda skäl nämligen ur synpunkten av utvandrarnas eget intresse med avsikt att räcka dem en hjälpsam hand. — — Den invändningen håller icke stånd, att utvandraren, som övergav sitt fädernesland, har förverkat sin rätt till fäderneslandets välvilja.»

Svedelius avslutar sin redogörelse med följande ord:

»Det på riksdagen väckta förslaget möttes av ett obegripligt missförstånd, i det att några betraktade detsamma såsom beräknat att befordra utvandringens tillväxt, där yttrades sådant som att man icke ville giva exportpremier åt utvandringen o. s. v. Motionärens ord och hela framställning gävo dock platt ingen anledning att så uppfatta saken. Snarare kan syftemålet jämföras med det, som ligger till grund för de kungliga förordningarna 1864 och 1869, av vilka den senare utkom i samma dagar, då motionen framställdes.

Saken vann icke på långt när den uppmärksamhet som densamma förtjänade. Statsutskottet avstyrkte motionärens förslag efter en mycket knapphändig motivering och frågan förföll genom båda kamrarnas beslut.»

Jordundersökningens värmlandsutredning år 1915 yttrar om jordfrågan och emigrationsspörsmålet utan meningsskiljaktighet följande:

Värmlands-
undersökning
1915.

»Jordfrågan har enligt sakens natur blivit sammanknuten särskilt med emigrationsspörsmålet. Bakom emigrationen ligger nämligen alla dessa missstämningar hos folket, som pläga sammanfattas under benämningen 'olusten i landet'. Emigrationen har varit föremål för en vidlyftig, nyss avslutad utredning under ledning av professor G. Sundbärg. Betänkandet i ämnet har för sin del kommit till det resultat, att det i all synnerhet äro missförhållandena inom jordbruket, som för närvarande egentligen förklara emigrationen från vårt land samt att det därför är framför allt denna näring, som man måste ägna uppmärksamhet. Betänkandet har emellertid, ganska förklarligt för övrigt, väsentligen begränsat sig till att i möjligaste mån söka återgiva det verkliga läget samt i fråga om önskemål och åtgärder för framtiden allenast antytt några riktlinjer i varjehanda ämnen. Även i detta ligger sålunda en uppfordran för de speciella utredningarna att här taga vid och söka åstadkomma något. Ett viktigt rättesnöre är därvid obestriddligen det uttalande, varmed Sundbärg avslutar sitt betänkande, nämligen att det viktigaste botemedlet mot emigrationen vore, att vi för framtiden icke bliva efter varken i fråga om ekonomisk företagssamhet eller i fråga om samhällseliga reformer. I denna anvisning ligger väl dock inneslutet det ännu större önskemålet, att det svenska folket i omnämnda avseenden vinnlägger sig om att gå i spetsen, att vara, icke såsom det blivit sagt, ett släkte med lysande ansatser någon gång och försummade tillfällen merendels, utan ett folk, som är benäget för initiativ och mäktigt av vilja att fullfölja dem, detta så väl i det dagliga och lilla, vars summor göra de stora talen, som ock i de bredare, vägledande ansatserna. Möjligheten till ett dylikt uppvaknande ligger i mäktiga lager på djupet av den svenska folksjälens och väntar på sådden.

Mången skulle gärna för sin egen upplysning uti emigrationsutredningen velat finna någon framställning om de olika uppfattningar i emigrationsfrågan, som i dess olika skeden i vårt land gjort sig gällande. Det är förklarligt, att utredningen ej kunnat inlåta sig på allt möjligt och därför helst velat begränsa sig till sådana saker, som kunna hava positivt värde för själva uppgiften. Emellertid kan ett studium utav de famlande försöken att komma tillrätta med denna sak även leda till ett ingående på det viktiga spørsmålet, huruvida emigrationen ur vidare synpunkt är enbart en skadlig företeelse eller om den icke kan vara lika mycket till gagn för det egna landet. Denna sak har utredningen också knappast inlåtit sig på. Den har fattat sin uppgift vara att främst utreda orsakerna till emigrationen samt i övrigt respekterat det allmänna önskemålet att den alldeles kunde upphöra.»

Sedan värmlandsutredningen härefter redogjort för 1869 års uppslag, fortsätter den på följande sätt:

»De synpunkter, som sålunda år 1869 gjordes gällande, kunna säkerligen icke fränkännas betydelse även för vår tid.

I stort sett äro orsakerna till emigrationen uppenbara och behöva icke någon utläggning. Det är strävan att kunna få en bättre ekonomisk ställning, som lockat och fortfarande kommer att locka här som alltid. Den omfattning, i vilken människorna komma sig för med detta och vilka vägar de taga, beror givetvis åter på psykologiska orsaker eller mera tillfälliga omständigheter. Vissa nationer, släkter eller individer sakna initiativ eller förmåga till ett sådant företag och kvarbliva därför ofta även i det största elände. Att skandinaverna så föga tvekat att taga detta stora språng ut i det okända, är måhända ett kynne ärvt från förfäderna. Fordom gingo de i viking och sökte på detta sätt mera värme och bättre boningsorter än de funnit i detta solfattiga land med en sparsam jord mellan berghällarna. Med utnyttjande av den kraft, som det karga och arbetsamma livet här uppe förlänat dem, grundlade de det Ryska riket, befolkade Normandie och England, varifrån deras ättlingar gingo vidare och koloniserade Nordamerika, Sydafrika och Australien.

Den svenska befolkningens skilda lager ha på olika sätt gripits av utvandringen. Det har utrönts genom emigrationsutredningen, att utvandringen till främmande land mest ägt rum av den jordbrukande befolkningen. Detta kan vara ganska förklarligt. Bondens övertaliga söner och döttrar med sin vana vid större frihet och självständighet valde mera ogärna den svenska industrien utan sågo hellre bort till förhoppningarna på andra sidan havet och särskilt de stora jordbruksmöjligheterna därstädes. Från denna samhällsklass kunde även lättare anskaffas erforderliga medel för resan. Inhysningarna, backstugusittarna och delvis torparnas familjer, mera vanda vid beroendet och med smärre ekonomiska resurser, kommo oftast ej längre än till industrien inom landet.

Det kan möjligen ännu ha sin betydelse att sammanföra skandinavisk nationalitet i kolonialländerna. Säkerligen är tiden dock försutten att göra det i samma omfattning som 1869 års motionär tänkt sig och det kommer för övrigt ej att göras något därför. Men oavsett detta kan det icke vara alldeles bortrunnet blod från det gamla landet, det som blandar sig med främmande folk uti den stora sista folkvandringen. Ur detsamma växa upp traditioner och minnen, som utgöra band även de i tidens historiska utveckling. Även uti detta har landet ett kulturvärn för kommande tider så länge det behöves. När krigen upphört och nationerna allt mera förbrödrats, då komma dessa vandringsspösmål för de särskilda länderna icke att göra samma nedslående intryck hos de kvarblivande, som nu tillmätas desamma.

Fortfarande bör man sålunda kunna taga emigrationen såsom sådan med någorlunda jämnmod. Skuggsidan ligger däri, att ej alla åldrar i lika mån utan företrädesvis de livskraftigaste bidraga till utvandringen och att tyngdpunkten i samhällslivet förlägges allt för mycket till städerna. Såsom oavvisligt mål kvarstå i varje fall att söka bereda så goda utkomstmöjligheter inom landet, att de som hava lust och förmåga att emigrera ej finna någon uträkning däri och att de, som sakna sådan lust och förmåga men i alla fall hava en ganska hopplös framtid, kunna emotse den med större förhoppningar. Ett sådant arbete blir så mycket nödvändigare, som det sannolikt kommer en tid, då även kolonialländerna blivit befolkade och nya kolonister i större utsträckning ej kunna finna utkomst.

Då måste det egna landet sörja på något sätt för hela sin folkökning. Även detta bör icke vara hopplöst. Nödvändigheterna plåga skapa utvägarna.»

Hösten 1921 sökte jordbrukaren Olof Dahlquist från Californien verka för en tanke, som i mindre skala påminde om 1869 års initiativ. Vid ett sammanträde den 22 november med intresserade personer¹ beslöts efter överläggning uttala såsom lämpligt, att två av de närvarande² gemensamt ingingo med en framställning till regeringen i utrikesdepartementet i huvudsaklig överensstämmelse med en vid sammanträdet diskuterad promemoria. I anledning härav avlämnades till Konungen under samma dag en inlaga av följande innehåll:

*Förslag
1921.*

»Fortfarande pågår och kommer säkerligen i långa tider att pågå en utvandring av svenskar, som söka i andra länder och särskilt i Amerika vinna boplatser för idkandet av jordbruk. Någon omtanke om dessa emigranternas framfärd i det nya landet har hitintills aldrig ägnats dem av den svenska styrelsen. Man har nöjt sig särskilt under tiderna för den väldiga emigrationen med att ordna kontroll på emigrantvärvningen och emigranternas behandling under överfarten till den nya världen.

Vid 1869 års riksdag väcktes emellertid av dåvarande revisionssekreteraren, sedermera justitierådet Claes Albert Lindhagen en motion om en dylik omtanke från den svenska statsmaktens sida. Han erinrade, att emigrationen såsom grundad i människonaturen icke kunde förhindras och därför borde, i den mån den var oundviklig, i stället vändas till gagn för fäderneslandet och den utvandrare. Hans plan gick ut på att skapa ett sammanhängande helt svenskt eller helst skandinaviskt bosättningsområde på av honom utpekade platser från Atlantiska havet till Stilla oceanen. Oavsett detta betonade motionären, att det i varje fall vore en plikt för samhället att i någon mån tillse, 'att dess utvandrare barn må kunna undgå att vid ankomsten till nya världen bliva utsatta för elände och undergång'. Riksdagen gav emellertid förslaget ej något understöd, vilket efteråt beklagades av bl. a. professor V. E. Svedelius i hans utgivna studier i Sveriges statskunskap.

Det synes icke vara annat än rättvist och förtänksamt både ur utvandrarnas och det svenska samhällets synpunkt, att någon sådan uppmärksamhet omsider ägnas åt utvandringen för jordbruksändamål. Kan därmed också förenas någon samling av svenska jordbrukare på samma plats, bör detta icke vara annat än en nyttig uppgift, värdig den svenska staten.

Ett nytt uppslag i sådant syfte har nu väckts av en av det svenska jordbrukets framgångsrikaste pionierer i Californien herr Olof Dahlquist, bördig från

¹ Närvarande vid sammanträdet voro: jordbrukaren Olof Dahlquist, generalkonsul Fredrik Grönvall, generaldirektören i Socialstyrelsen Gunnar Huss, jordbruksminister Sven Linders, borgmästaren Carl Lindhagen, direktörsassistenten Bengt Ljungberger, attachén hos svenska beskickningen i Mexiko och Havanna Bror Martin samt direktören A. Kristiansson.

² Lindhagen och Dahlquist.

Malmö, där fadern tidigare ägnat ett uppmärksammat intresse åt allmänna angelägenheter. Han har ingående lärt känna de svenska jordbrukarnas naturliga begåvning att bliva banbrytande på uppodling av nya platser och känslan samtidigt av sambandet med det gamla fäderneslandet har hos honom väckt intresse för liknande framtidsbilder, som föresvävade 1869 års motionär. Särskilt har på honom gjort ett djupt intryck den lättsinnighet och vårdslöshet, varmed man för några år sedan låtit svenskar emigrera till Brasilien för att helt enkelt förgås. Han var själv i Brasilien vid den svenska emigrantångarens ankomst dit med de olyckliga och fick därvid en stark förnimmelse av företagets planlöshet.

Det är så mycket mera angeläget, att även detta initiativ tillbörligen beaktas, som svenska regeringen för närvarande tillsatt en jordkommission för att utreda möjligheterna att skapa nya jordbruk för de jordbruksarbetare och industriarbetare, vilkas fallenhet och håg stå till jordens brukande på egna jordbruk för att därmed vinna en självständig utkomst. Inom kommittén har även väckts förslag, att den bör ägna någon uppmärksamhet jämväl åt den utländska kolonisationen. Inom exempelvis Tyskland ägnas stor omtanke åt denna sak från statsmaktens sida.

Herr Dahlquist har besökt olika trakter i Nord-, Central- och Sydamerika för att finna ett ännu mera lämpligt jordbruksområde än Californien. Han fann då ett område i Mexico, som enligt hans uppfattning och erfarenhet lämpade sig bäst för nordbor bland alla av honom besökta områden. Då mognade också hos honom insikten, hur lämplig denna trakt var för en samlad svensk kolonisation, vilken sedermera i sin ordning kunde framkalla ett varuutbyte med Sverige utan fördyrande mellanhänder.

Detta område är Sonora, beläget inom den mexikanska staten vid den Californiska viken av Stilla havet ej långt från den amerikanska gränsen. Den erbjuder obegränsade arealer av jord, bestående av vulkanisk aska och deltaslam. Denna jord tillhör till större delen den mexikanska staten (government land) och är belägen mellan staten Sonoras huvudstad Hermosillo och havet, där i den lilla hamnstaden Guyamas finnes en utmärkt hamn. Man kan förvärva marken på billiga villkor från enskilda och gratis från staten utan de insnärjande kontraktsbestämmelser, som pläga dikteras av de nordamerikanska jordkompanierna. Järnväg går redan inom området. Det har regnperiod mellan slutet av maj och slutet av augusti. Konstbevattning är dock den säkraste metoden och erhålles härvid vattnet genom pumpning från det vattenstånd, som överallt finnes inom fjorton fot från jordytan. Vad som helst kan odlas och för närvarande lägges mest an på majs, vete och bönor. Alla slags sydfrukter kunna ock med fördel odlas. Klimatet är hälsosamt och lämpat för nordbor. Inga naturkatastrofer, såsom hagel, jordbävningar, vattuflöden etc. hota i denna trakt.

För främjandet av det nu ifrågasatta förslaget är emellertid en medverkan från den svenska statsmaktens sida erforderlig. Den skulle närmast bestå däruti, att svenska beskickningen i Mexico erhöles instruktioner att för sin del undersöka förhållandena och sätta sig i förbindelse med de mexikanska myndigheterna för att giva frivilliga svenska emigranter råd och stöd med hänsyn till den tilltänkta bosättningen. Tillika bör herr Dahlquist, som nu omedelbart ämnar för-

flytta sitt eget jordbruksarbete från Californien till ifrågavarande trakt, erhålla någon officiell fullmakt med stöd av vilken han kan med fördel inleda underhandlingar med de lokala myndigheterna, med vilka han för övrigt redan trätt i förbindelse. Herr Dahlquist åtager sig därvid också att bliva en hjälpreda för de svenska emigranterna på ort och ställe, vartill han är villig utan ersättning.

Till detta officiella initiativ synes sedermera även böra anknytas någon åtgärd för att bringa svenskar, som ämna emigrera, kännedom om de möjligheter som sålunda kunna beredas dem inom ifrågavarande koloniområde.

Det bör tilläggas, att anledning finnes till antagande, att mexikanska myndigheterna med större tillfredsställelse emotse och understödja emigration från ett mindre land och i all synnerhet från Sverige, vars jordbruksfolk är känt för sin duglighet, än från de europeiska stormakterna, med vilka man alltid fruktar komplikationer.

Undertecknade våga med åberopande av ovannämnda förhållanden hemställa, huruvida ej nu till en början något initiativ i ifrågavarande avseende möjligen kunde förväntas från svenska regeringens sida.»

Denna framställning har varit utställd på remiss till åtskilliga vederbörande.

Även i jordkommissionen har redan i början av dess tillvaro uti en avlämnad promemoria över kommissionens uppgifter bland dem inregistrerats ett svenskt deltagande i lösningen av världssamhällets jordfråga. Därvid ifrågasattes bland annat »att från svensk sida skulle göras gällande, att kolonialländer ej få tillhöra vissa stater utan böra dessa länders tillgång på jord vara tillgänglig för alla staters medborgare eller ock utransoneras mellan alla nationer».

Jordkommissionen.

Vid behandlingen inom kommissionen av frågan om nya jordbruk fullföljdes nämnda uppslag i viss mån genom hemställan:

att kommissionen, i sammanhang med förevarande betänkande om inrikes kolonisation, måtte tillika förorda ett organiserande i kolonisations-syfte av den emigration, som, oavsett statens åtgärder för den inre kolonisationen, ändock söker komma till stånd på grund av den senares otillräcklighet.

Denna framställning fann kommissionen sig ej böra biträda.

För närvarande pågå mångenstädes i världen förberedelser i emigrationssyfte. Det är i synnerhet de utpinade europeiska folken samt den trångbodda gula rasen, som väntas inom den närmaste tiden göra livliga insatser på detta område.

Det kan ha sin betydelse särskilt omnämna, att för närvarande intresset för utvandring är stort inom alla samhällsklasser i Danmark. Förningar bildas i utvandringssyfte, andra för att lämna bistånd. »De sam-

virkende Fagforbund» har också satt sig i gång. Från många sidor kräves ett aktivt ingripande från staten i syfte, att denna icke blott lämnar upplysningar om de faktiska förhållandena utan ock under en eller annan form av ekonomiskt bistånd söker främja utvandringen och särskilt direkt deltagar i planläggning och verkställighet av kolonisationsföretag. Folketingsmannen Dr Fraenkel har väckt förslag om ett hemligt riksdagssammanträde för att närmare undersöka, huruvida det finnes stämning för att upptaga spørsmålet om statsunderstöd till utvandring. Mötet väntas att bli hållet under den närmaste tiden. Dr Fraenkel anser, att en så stor årlig utvandring som den danska — 7—8,000 och år 1922 sannolikt 11,000 — icke bör äga rum planlöst; utvandringen bör koncentreras mera till vissa platser i kolonier, enär detta skulle vara till största gagn också för hemlandets handel och industri. I utrikesdepartementet är upprättad en särskild byrå, som är ivrigt sysselsatt med att införskaffa och meddela upplysningar. En förening på 50 unga danska affärsmän, ingenjörer och lantbrukare skulle hösten 1922 utvandra till Paraguay för att där upprätta en kolonisation. Dessa hava dock kunnat tillskjuta ett kapital på 4—5,000 kr. för person förutom resekostnaderna. Fattigt folk måste hjälpas på annat sätt. Nyligen har offentliggjorts en plan för dansk kolonisation på Madagaskar efter officiell inbjudan från franska beskickningen i Köpenhamn. Planen har varit förberedd länge. Det har meddelats i pressen, att danska regeringen skulle tillsatt en kommission för denna sak, men detta förnekas från det danska utrikesministeriet.

Det är givet, att en bosättning i ett främmande land helst i dessa tider är, även om jord åtkommes gratis och klimatet är gott, dock förenat med stora vanskligheter. En god förberedelse är nödvändig. Kirunaarbetarnas öde bör i varje fall icke få återupprepas. De naturligaste orterna för svenskar till kolonisation genom emigration numera synas vara Canada, Sydamerikas högländer, Sydafrika samt Sibirien, möjligen även andra trakter. Till Australiens fastland lär eftersträvas skandinaviska kolonister, men klimatet lär vara mördande på de ifrågasatta platserna och syftet anses vara att undantränga en japansk invandring. Med sådana planer bör man se upp.

Under erinran om emigrationsutredningens sista ord, hurusom faran »att bli efter» ligger djupt rotad i vår svenska natur, hemställes,

att riksdagen ville hos regeringen anhålla:

1) att riksdagens framställning år 1912 i emigra-

tionsfrågan i vad den angår den av riksdagen begärda men av regeringen från dagordningen avförda omtanken »att söka trygga emigranternas ställning i det främmande landet och hindra, att de obehörigen exploaterades eller gingo under» måtte upptagas till bedömande;

2) att därutöver ett övervägande måtte från regeringens sida äga rum, i vad mån de svenska undersåtar, som i brist på utrymme, framtid eller god vilja inom det egna landet nödgas i kolonialländer söka sig en löftesrikare utkomst, kunna genom svenska statsmaktens medverkan vägledas till lämpliga boningsplatser och beredas utvägar för givande kolonisation därstädes, helst i samlade jordbrukskolonier.

Stockholm den 26 januari 1923.

Carl Lindhagen.
